

БОЛАТ ҚОЖАХМЕТОВ

АСПАҢДАҒЫ
АРҒЫМАҚТАР

Болат ҚОЖАХМЕТОВ

**АСТАЛДАҒЫ
АРҒЫМАҚТАР**

ӨЛЕНДЕР

**Петропавл қаласы.
2002 ж.**

*Маған ақындығын дарытқан марқұм
анам Мәртай,
бұл кітап саған ескерткіш.*

*Бұл бір кітап - көп жылдардың жемісі,
сонда өмірдің сан өрі мен еңісі.*

*Жыр сапарға мен шыққалы не заман,
жеттім бүгін, қала жұрты, ел іші...*

*Өлең асау: онда аптап бар, боран бар...
Жайып салдым соның бәрін, жарандар!
Қаншама жыл тас қамауда тарп ұрған
"Аспандағы арғымаққа" қараңдар!*

"Арғымағыма" жол ашқан Құдайберген Қалиев, Сайлау
Өтеев, Ескендір Елеусізов, Айбек Қызыкенұлы, Атанбай
Әлжанов, мың алғысым сіздерге, жиналған бүкіл алаштан!

Автор.

35631

Болат ҚОЖАХМЕТОВ.
Өлеңдер.

144 бет. 2002 жыл.

ISBN 5-7667-9713-3

© Б. Қожахметов.
2002 жыл.

012

АЛҒЫСӨЗ

Болат Қожахметовтың өлең өлкесінде өз қаламының өрнегін салып, поэзия пырағының жалына жармасқанына да қырық жылдан асып кетіпті. Мына жинақтың алғашқы беттеріндегі туындыларының соңында 1958 жылы жазылғаны жөнінде белгілер тұр. Одан бері қаншама жылдар жылжып өтті, қаншама жырлар жазылды десеңізші. Бірақ жыр кітабын шығаруға асыққан жоқ. Ақындық өнердің киелі қасиетін түсінді, жыр құдыретін кір шалдырмай, кіл асылдарын іріктеп, ұзақ салмақтап, саралап барып ұсынуды мұрат санаған сияқты.

Болат ақынның есімі республика көлемінде жақсы таныс. Оның өлеңдері республикалық газет-журналдарда жарияланды, жас ақындардың «Жігер» атты республикалық фестиваліне қатысып, өзінің өлең өресін үлкен сахнадан лайықты таныта білді. Халық ақындарының біздің облыста С. Мұқановтың, Ғ. Мүсіреповтің туғанына 90 жыл, М. Жұмабаевтың туғанына 100 жыл толу құрметіне өткен республикалық ақындар айтысында ол дәйім қазылар алқасының мүшесі болып төрде отырды. Б. Қожахметовты қай қырынан алып қарасақ та — мейлі, ол қалам тербеу жыр кестелесін, мейлі жыр жарысының додасына төрелік безбенінің бағасын белгілеп отырсын — ақындық талантын айқын таныта білген дарын деп танимыз.

Болаттың өлеңдеріне тән өрнекті бедерін атар болсақ, алдымен кестелі көркемдігін, ойға, толғанысқа құрылған шымыр шумақтарын ауызға аламыз. Ол өлеңді жеңіл оқылатындай етіп, жібектей сусыған үйлесіммен, маржандай мәнерлі мақаммен толқыта біледі.

Қайтатын құстар
қанатын тез-тез
қақты ма,-
сүмбіле туып,
су салқындаған шақ мына:
құнары қашқан жайлаудай
қасаң бақ мына...

Бейсауат жүріп,

Беймезгіл кеппін аққұла! — деген тәрізді шумақтар мың бұралып, желдей есіп, тілге тез орала кетеді, жүректе тез жатталады. Әдемі сурет салады жыр жолдары. Бояуы қанық, ойы тұнық. Осындай жылы шумақтардың мол ұшырасқаны жақсы, әрине, олар жинақтың құнды қасиеттерін қанықтыра түсері де анық.

Болат — жалаң үгітшілдіктен, жаттанды арналардан, саяси пәлсападан бойын аулақ ұстайтын ақын. Оның жырлары дені дала табиғатына, ауыл адамдарының тұрмыс-тіршілігіне, ой-сезімдеріне арналған. Барынша шыншыл жырлар төгуге ұмтылады дәйім. Шабыт құсының осы талпынысы сүйсіндіріп отыраы және қымбат.

Осы пікірімді тұжырымдй отырып, мынаны айтқым келеді: Болат Қожахметов жұртқа танылған ақын, оның жырларын сүйіп оқитын өз оқырмандары қалыптасты, ұдайы іздену, толғаныс үстіндегі қаламгердің жырларының жеке жинақ болып шыққаны әбден дұрыс.

Бақыт МҰСТАФИН,
Қазақстан Жазушылар одағының
облыстық бөлімшесінің жауапты хатшысы.

АЛҒАШҚЫ АДЫМ

*Өлеңім, бала кезден жолдасымсың,
Әрқашан сен асқақсың: алда – шыңсың!
Шіркін-ай, шың басына шығар ма еді,
Табаным тимей қойған ол да тылсым...*

КӨКТЕМ

Көктем келді күлімдеп,
Ойнауға рақат балаға!
Есіл тасып, гүрілдеп,
Құяды сай-салаға.

1958 ж.

АНАМА

О, ана, ардақты ана, абзал ана,
Тәрбиең маған берген азғана ма?!
Мендегі махабаттай саған деген,
Ыстық-ау ықыласың өз балаңа.

Мейірлі тәрбиеңе ырза жаным,
Сол үшін нөсерлетіп жыр жазамын.
Көл болсаң кең айдында шалқып жатқан,
Балауса құрағың боп ырғаламын.

Келсем де он бес жасқа осы күнде,
Тағасың сәбилік ат есіміме.
Мен-дағы мәңгі-бақи ана атыңды,
Өлеңнің тербетермін бесігінде.

1961 ж.

ЖАРЫҚ ЖҰЛДЫЗ

Бәйгі өңірі — Байқоңырда көктем-ді,
Күн күлімдеп күміс нұрын төккен-ді.
Ерлік жанып жанарда,
Самал да оған саулық тілеп өпкен-ді.

«Восток» атты көк кемесі — таңғы үміт
Құс жолындай ақ түтін із қалдырып,
Кетті самғап ғарышқа,
Бәйбіт күннің әсемдігін ән қылып.

Адам ұшты космосқа! Уа, адамдар,
Көгілдір көл көк аспанға қарандар!
Әне, заулап барады,
Жарық жұлдыз құшағында адам бар!

Ол — Гагарин. Біздің елдің ұрпағы,
Біздің елдің темір қанат тұлпары.
Отан үшін туған ер,
Біздің елдің, Совет елінің сұңқары!

Мөңкі мұхит, тула теңіз, соқ самал,
Аспанға атыл тұнып тұрған тоспалар!
Ән салыңдар, ақ орман,
айқара ашыл күндей күліп қос жанар!

Шаттық-шарап басымызға құйылсын,
Көңіл құсы күміс күлкі күй ілсін.
О, ақ жүректі халайық,
Сендерге мол берер өлең - сүйіншім!

... Үлгіргем жоқ кірпігімді сәт қағып,
батыр мінген жарық жұлдыз өтті ағып.
Сау оралғай, Гагарин,
Күтем мен де өлеңіммен от жағып!

1961.

КҮЗДІГҮНІ ТУЫППЫН

Қоңыр күз.

Қараңғы түн.

Тымық аспан,

Жұлдыздар байқалмайды жымыңдасқан.

Мен ояу,

түн қалғиды,

ел үйқыда,

Әлі түр түн пердесі сырылмастан.

Қарасам осы маңның келбетіне:

Тұңғиық қараңғылық жер бетінде.

Суық жел сары масадай ызыңдайды,

Шыбықтар сыр шертеді тербетіле.

Сұр күшік, тоңды білем, қыңсылайды,

Малдар да пішендегі тыншымайды.

Сүп-суық саусағымен ашулы жел,

Біза боп өн бойымды шымшылайды.

Тырналар өте берді тыраулаған,

Солардан секілдімен сыр аулаған.

Әнекей, есік ашып, шешем шықты:

«Тоңдың ғой, үйге жүр», - деп тұр-ау маған.

Мен тұрмын тап осынау табиғаттай:

Үн-түнсіз, жырды қозғап дабыл қақпай.

Бойым – от,

ойым боран,

тұрмын әлі,

Келіп ем шамдар сөніп, ауыл жатпай.

Туыппын күзгі түнде дәл осындай,
Көңілім көл-көсір даласындай.
Тілек сол — ойшыл күздей ойшыл болсам,
Қазақтың жете туған баласындай.

1963.

МАХАББАТ

Алыстан-ақ байқалған,
Махаббат- қырдың қызыл қызғалдағы жайқалған.
Бұйра жалды толқынды,
Махаббат - өр мінезді өршіл өзен шайқалған.

Бүршіктенген жаз шығып,
Махаббат - сәби сынды албырт, аңғырт жас
шыбық.

Көңілі пәк, кіршіксіз,
Махаббат - қыз мінезді, жылы жүзді жас жігіт.

Таңырқайтын таңдана,
Махаббат—сал-сылқым қыз, көз тастайтын паңдана.
Мол ләззатын құятын,
Махаббат —мөлдірлігі тұнық судай таңғы ауа.

Нұрға бөлеп қыр үстін,
Махаббат — жыр себелеп, күлімдеген күміс күн.
Мен - махаббат жыршысы.
Махаббат — ол
Мына менің сүйіктім!

1964.

ӨЛЕҢІМ

Сырлас досым, құрдас досым - өлеңім,
Өн бойыңнан өз бейнемді көремін.
Бірге жатып, бірге тұрып өзіңмен,
Өрелі ойлар өремін.

О, өлеңім – менің өмірбаяным,
Өзіңменен өрге құлаш жаямын.
Өзіңменен тәмамдармын дүниеде
Ұзақ жолдың аяғын.

Мен – кеншімін, қалам – бұрғы, өлең - кен,
Өзіңнен тек көрінбегей көлеңкем.
Жүрегімнен қайнап шықсаң, сонда жұрт
аялайды сені, еркем!

1965.

БҮЛ КӨКТЕМ

Аңсап күткен сағына,
Келді, міне, гүл көктем.
Бұлбұл боп қон бағыма
Жарқын көктем, нұр көктем.

Ашылмаған гүлдердің,
Бүрін ашсын бұл көктем.
Шымылдығын күндердің,
Түріп ашсын бұл көктем.

Жырқұмардың қаламын,
Ұштай берсін бұл көктем.
Талапкердің талабын
Құптай берсін бұл көктем.

Түндей қара жандарға
Таң боп келсін бұл көктем.
Жалын шашып жанарға
Ән боп келсін бұл көктем.

Кіршіксіз пәк көңілге
Шөлдеп келсін бұл көктем.
Шөліркеген өңірге
Көл боп келсін бұл көктем.

Жұмыр жерді жасыл-көк
Нұрландырсын бұл көктем.
Бәрімізді ақын боп
Жырлап жүрсін бұл көктем!

1965.

ҚАРА КӨЗДЕР

Қара көздер – жаңбыр жуған мойылдар,
Қара көздер – таңғы тылсым тып-тынық.
Қара көзді қыздардың тұла бойы бал,
оларды сүймеу - ... мықтылық.

Қара көздер – тым тұңғиық дария,
Қара көздер – теңіздің бір тамшысы,
Қара көздер – кінаратшыл қария,
қатты тиер қамшысы...

Қара көздер – маңдайдағы жұлдыздар,
Қара көздер – фотоаппарат шырт еткен,
Қара көздер – қаса сұлу бұл қыздар,
көп жігітті күлкі еткен.

Ей, оқушым, есте жүрсін сөздерім,
мүмкін емес олар жайлы сөз қылмау!
Әттең, мені сүйген қыздың көздері,
қара емес, бозғылдау...

1965.

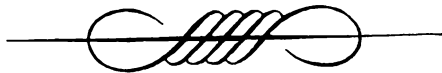
Сырласым-ау, сағындырдың, аңсаттың,
Бір басыңа бағындырдың, тамсанттың.
Жалын — демің шарпығаны жадымда,
Жаным менің, ойлай-ойлай шаршаттың!

Ауру жандай түнде кірпік ілмеймін,
Ауыр қандай! Шипасын да білмеймін.
Таң сәулесін талмай тосқан әлемдей,
Жан сәулешім! Сағындым ғой, күл, мейлің...

Ақындардай жыр азабын аңсаған,
Аққулардай айдынды аңсап ән салған, -
Шын сағындым жүрегіммен мен сені,
Шын шағындым тілегіммен мен саған.

Сағынамын өлең бұлтын торлатып,
Сабыламын жыр күмбезін орнатып.
О, сәулешім, сағынам ба сүймесем,
Сүйгеніңді сағыну да — зор бақыт!

1966.

ҚЫР СУРЕТТЕРІ

Сахара төсі саржағал түске боянған,
сынаптай сулар ылдиға қарай құлапты.
Алтын жал орман ұйқыдан бейне оянған,
жапырақтар жылап тұр.

Таспадай тас жол тартылып жатыр жалтырап,
алыс-ау әлі ... Шаһарға шеті шаншылар.
Сиреген селеу шөптерге шығып қалтырап
түр өйнек көз тамшылар.

Босыған бұлттар түтілген қалың түбіттей,
үріккен дерсің: үдере көшіп барады.
Міне, осынау мезет жалт етіп шығып жігіттей
Күн күлімдеп қарады.

1968.

35631

ЖАЛ–ЖАС

ШАҒЫМ

*Қайран, қымбат уақытты ұрлап өскен
аптаны айтпа: ай аттап, жылдар көшкен!
Кеше ойынды күйттеген бала Болат
Жолдас болып тұр бүгін жиырма беспен!*

АСПАНДАҒЫ АРҒЫМАҚТАР НЕМЕСЕ БАЛАЛЫҚ ТУРАЛЫ ЭТЮД

Көктегі керуен...
Шолғанда көзбен көбелеп:
Шалбурыл бұлттар
арғымақтарын жебелеп,
солардың
бұйра жалынан жаңбыр себелеп,
дүние
демде буырқанатұғын, не керек...

Арғымақтардың
қос қапталынан жел кеулеп,
тоғысып бұлттар
аспанның төсін белдеулеп,
нөсерге
жасын жан беріп, отпен демеулеп,
жауатын жаңбыр
боздаған бұлттар бебеулеп.

Өткінші осы:
қас-қағым сәтте басылып,
арғымақ-бұлттар аттанып,
аспан ашылып,
кемпірқосақ та керіліп,
көкке асылып,
сынығы Күннің
жататын Жерде шашылып...

Өткінші солай өтетін лезде -
армандай,

кететін лезде -
тұтамдай тірлік-жалғандай.
Мен тұратынмын -
үсті-басым су малмандай,
арғымақтарымнан айрылып,
жаяу қалғандай...

Аспани шағым
арғымақтарымды жебелеп,
нажағай-нөкер
жөңкілген көшті көбелеп,
бұлттардың
бұйра жалынын жаңбыр себелеп,
балалық, шіркін,
демде өте шықты, не керек...

МОДА ТУРАЛЫ ОДА

*Адам бойындагының бәрі де:
бет-әлпеті де, жан-дүниесі де, ақыл-
ойы да, киім-кешегі де әдемі болуға тиіс.*

А.П.Чехов.

Мода деген - ұғым ғой көлемі кең,
(ақын көрсін өрнектеп өлеңімен).
"Мода" деген ұғымды өзімше ұғып,
өзімше ұғым іздеймін
үнемі мен.

Мода деген -
қыз болар қаса сұлу,
айтып ауыз жетпестей аса сұлу;
қолдан құйып қойғандай -
шақ киімі,
жаның сұлу болса егер, жаса, сұлу.

Мода деген -
жігіт пе сыптығардай?
Қыз біткеннің жүрегін күпті қылмай,
махабаттың ауырын арқалайтын,
жайшылықта жүретін
көпті құндай...

Мода деген -
меніңше, ақ шаһарлар,
мейманына тілейтін ақ сапарлар.
жәннаттай боп жайнаған
қалалардың шашуындай -
ақ жаңбыр, ақша қарлар...

Мода деген -
ажарлы ауыл шығар?
Ауылдағы бауырмал қауым шығар?
Сері жігіт,
сылқым қыз онда да көп,
Мода іздеп ауылға барушы бар...

Мода деген Рим мен Парижде ме?
Лондон мен Токио...
әрі іздеме!
Бірақ мұндай мазасыз шаһарларға
қайтсем барып қайтуды
парыз деме.

Парыз десең -
оқы, көр дастан, кино.
Әрі іздесең -
Арбат пен Останкино.
Тағы іздесең -
Киев пен Ленинград,
Табылмайды олардан асқан кино.

Мода деген -
қымбатты киім емес,
(Киім деген бұл күнде бұйым емес!)
Киім болса
жарасып тұрғаны жөн,
шектен шыққан жел мода - құйын елес.

Мода деген —
шаш та емес шудаланған.
Сүрмеленген көз де емес
уға қанған...

Бұрандаған би баққан даңғаза ма,
алаөкпе әндер бір сәттік дуда қалған...

Мода деген —
соны да озық үлгі,
(жұрт кимейді, әрине, тозығынды).
«Адам көркі — шүберек» деген дұрыс,
содан да шүберектің өзі құнды...

Мода деген —
сән-сымбат, ғазиз көрік,
жалтылдайтын
жақұттай тәрізденіп.
Өмірің жас, көңілің одан да жас
болғандықтан,
жүрміз ғой сән ізденіп...

Мұны айтамын
қасыма, досыма да.
(Бұл сөзіме қалың жұрт қосыла ма?)
ең әуелі —
жанымыз сұлу болып,
киіміміз келіссе —
осы мода!!!

ПЕРИЗАТТАР ПОРТРЕТІ

Триптих

1.

Қыздар-ау!

Сендер жайында жүдеу жыр жазып жүргем жоқ,
сонда да сусын сырларыңды сәтте білгем жоқ.
Жақсылық жайлар жаттадым сендер хақында,
күйініштеріңе күлгем жоқ.

Базары сендер – мереке күткен өмірдің,
ажары сендер – береке күткен көңілдің.
Жүректі жаулай, тілекті баурай беріңдер,
бәйшешегі боп өмірдің.

Еркесің сендер (бұла боп өскен) Есілдей,
елтесің сендер – шырағы көшкен бесіндей.
Көзінің сұғын қадамай қалмас қашан да,
бозбала біткен тесілмей...

Сұлусың сендер – көктегі керім айымдай,
сыршылсың сендер - көктемгі өрім қайыңдай.
(Қаз мойын, қанжар кірпікті, қылыш қас құрбым,
көркінді көрме уайымдай...)

Сендермен өмір алауы мәңгі маздаған,
сендерге небір жазсам да өлең аз маған.
Махаббатнама сыйлармын, сәулем, сендерге,
Ешқашан ешкім жазбаған!
Қыздар-ау!

Жаралған соң ба қызғалдақ құмар ақын боп,
(бар арман сол ма?) сендерге жүрем жақын боп.
Егерде ақын болмасам...
Жо-жоқ, сонда да,
жырламас менің хақым жоқ!

2

Мүкәмалын масаттың тал бойына жыйып бір,
әмбе әйбат сұлулық бір бикешке сыйып тұр.
Сән-сымбатқа сайма-сай секілді жан сарайы,
адамгершілік атаулы бәрінен де биік тұр.

Тамып кетер тәрізді
таңғы шықтай көз қандай!
Кірпіктері қанжардай қимылсыз тұр қозғалмай,
желбағаз жүз, жұқатай — уылжыған уыздай,
ақ бұлақтай бүлкілдеп ағып жатқан сөз қандай!

Шымқай шәйі жібектей
бұлақ бұрым шаш қандай,-
Ай — аспанның аруы — көлге күміс шашқандай.
Қос қабағы қылыштай қос жанарды қорғап тұр,
жүрексіздеу бозбала қарай алмай қашқандай.

Кеберсіген қос ерін
қыран қонар шыңдай бар,
(шыққың келсе шырқауға — шың тыңысын тыңдай
бар).
Төте тартар жол іздер
кейбір-кейбір көрсоқыр,
жүгінбесе жүрекке мертігеді мұндайлар...)
Құйылғандай қоладан
дене қандай көрікті: